

МАКРОИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПРОБЛЕМИ НА ИНВЕСТИЦИОННО-СТОПАНСКАТА ДЕЙНОСТ

Монографията на ст. н. с. д-р Илия Балабанов* е посветена на един от най-парливите проблеми на българската икономика, разгърнали се след началото на пазарния преход – големия недостиг от инвестиционни ресурси за съвременното и конкурентоспособно развитие. За да изгради по-бързо ефективно пазарно стопанство и демократично общество, страната днес се нуждае от огромни капиталови средства. Същевременно държавните й институции не само допуснаха в досегашния процес на реформите ускорена декапитализация на дълготрайните й материални активи, която доведе до безпрецедентна инвестиционно-стопанска криза. Държавата също така не успя да създаде условия за привличане на значителни капитали отвън, което при създадалите се условия остава основният източник за осигуряване на необходимите инвестиционни ресурси. В допълнение излизането от кризата беше затруднено и от ограничените възможности за финансово маневриране при въведения валутен съвет. Изходът от нея се забавя и от продължаващата поради голямо закъснение макроструктурна реформа, подхранваща високи равнища на безработица и на социално-политическа нестабилност. А това от своя страна отблъсква чуждестранните инвеститори.

Наистина през последните 4-5 години вниманието на висшите държавни органи беше насочено към създаване на необходимата икономическа, институционална и законова среда за акумулиране на повече собствени ресурси и за значително увеличаване на чуждестранния капиталов приток. Но в сравнение с размера на финансовите средства, от които икономиката реално има нужда, практически инвестиранията в нея са твърде скромни. Те удовлетворяват в малка степен действителните потребности. Сравнени с други страни, извършващи реформи, например Унгария, Чехия и Полша, успешно привлечените досега чужди капитали са неколкостранно по-малко. Ето защо през периода 1991-1996 г. инвестиционната дейност в реалния сектор на практика беше замразена. По-късно за финансирането дори само на отделни, но нетърпящи повече отлагане инфраструктурни и регионални инвестиционни проекти държавата беше принудена да търси допълнителна кредитна помощ от международните финансови организации.

Що се отнася до получения ефект от реално вложените досега инвестиции в частния и публичния сектори, той също е скромнен. Според оценките на автора започналото след 1998 г. стопанско оживление е повече резонен резултат от постигнатата финансова стабилизация, отколкото от осезаемо икономическо развитие благодарение на вече извършената инвестиционна и иновационна дейност (с.14).

Какво основно е пропуснато да се направи досега в инвестиционно-стопанската политика на държавата? Какво най-важно тя трябва да предприеме за по-бързо излизане от продължаващата криза и за ускорено конкурентоспособно развитие на икономиката?

Публикуваната монография представлява опит за вземане на професионално отношение към тези въпроси.

---

* *Илия Балабанов*. Инвестиционният вакуум – причини и изход. С., Акад. изд. "Проф. Марин Дринов", 2002, 131 с.

Целите и задачите в нея, определени от автора, са: “а) да се открият най-съществените причини за възникването на инвестиционния вакуум в България; б) да се направи кратка аналитична оценка на досегашната държавна философия, подхода и най-важните инструменти на инвестиционно-стопанската политика; в) да се обоснове решаващото място и роля на един достатъчно перспективен и комплексен подход в осъществяването на ефективна инвестиционна политика; г) да се мотивира острата потребност от стратегия на държавата в областта на инвестиционно-стопанската дейност като основа на една перспективна и комплексна национална програма за осъществяването на целия преход и като решаващ фактор в осигуряването на нужните инвестиционни ресурси за развитието на страната; д) да се формулират основните принципни елементи на държавната инвестиционно-стопанска стратегия и програма, без които са невъзможни ефективната инвестиционно-стопанска политика и бъдещото конкурентоспособно развитие на българската икономика” (с. 19).

Известно е, че практическите възможности за акумулиране и ефективно влагане на инвестиционни ресурси в дадена страна зависят от множество фактори и условия от непосредствено-конюнктурен и косвено-дългосрочен характер, от икономическо, политическо, правно, институционално, социално, регионално и друго естество. Или не би било преувеличено да се твърди, че потенциалът на инвестиционно-стопанската дейност за развитието на отделната държава всъщност се определя от качествения модел и стабилността на цялата ѝ обществено-икономическа система в сравнение с другите страни. Ето защо в *първа глава*, посветена на причините за допуснатата през изтеклото десетилетие инвестиционна криза на България, авторът констатира, че те произтичат не само от такива конкретни действия и бездействия на висшата държавна администрация по провеждането на реформите като силно закъсняла и неуспешна ревалоризация, амортизация и приватизация на активите, по извършването на необходимите институционални и макроструктурни промени, по изготвянето на нискокачествени, противоречиви и нестабилни закони, по допуснатото криминално източване на предприятията и банките... *Главната* причина според него, намираща се в корена на всички незадоволителни конкретни решения, се съдържа “в дълбоко погрешните основни идеи, модела и съответно в начина за осъществяване на целия досегашен обществено-икономически преход в страната”(с. 21). Най-общата диагноза, с която те могат да се характеризират, е: *недостатъчна перспективност и комплексност* както в подхода за изграждането на всеки елемент от необходимата благоприятна среда на инвестиционно-стопанската дейност, така и преди това в определянето на стратегическите цели, най-важните задачи и технологичните етапи за провеждането на всички обществено-икономически реформи. Прилаганите досега основни идеи, принципи и инструментариума за реформите всъщност съответстват и са взаимствани от една безвъзвратно отминала историческа епоха на пазарното стопанско развитие. Ето защо е нужен незабавен поврат в цялостния подход, начините и средствата за довършването на прехода, в частност за изграждането на трайно благоприятна инвестиционна среда, която да конкурира успешно аналогичната в другите страни за привличането на повече капитали.

В каква магистрална насока и с какви приложни идеи трябва да се извърши необходимият поврат?

Най-напред според автора трябва решително да се скъса с досегашния текущо-конюнктурен и акомплексен подход “на парче” за осъществяване на всяка от

конкретните реформи. И досега "продължава порочната практика както текущите, така и по-дългосрочните програмни задачи на правителствата да се изработват преди всичко по "събирателен" път, "отдолу-нагоре", единствено от чиновническо-бюрократичния апарат във всяко министерство. Много важни за крайния успех на реформите решения продължават да се изработват в законодателната и изпълнителната власт без достатъчно широки изследвания и принципно осмисляне на аналогичния световен опит. Това обикновено се прави без точни ориентири в динамиката на световната икономика, без изработването на реалистични проекции на националното развитие в глобалните ѝ тенденции. Като резултат в най-добрия случай се постига палиативно и частично решаване на текущи наболели проблеми. Същевременно нито една от тези инициативи не е изработвана като органичен акт и ефективна стъпка от комплексен реформен проект за конкурентоспособно развитие, от пълноценно, исторически качествено преобразуване на цялата обществено-икономическа система" (с. 28). Следователно необходимият поврат може да се направи единствено в посока към по-скорошно изработване и реализация на един достатъчно далновиден и комплексен проект за перспективното реформиране и развитие на страната съобразно изискванията на основните качествено-структурни тенденции и конкурентните инвестиционно-стопански стандарти в световните стопанско-политически реалности."

Както е известно, в ускорено либерализиращото, глобализиращото и интегриращото се световно стопанство трансграничните инвестиционни потоци се насочват предимно там, където бизнес-препятствията са най-малки, където съществува сравнително по-висока икономическа, политическа и социална стабилност, където конкурентните равнища и перспективите за развитие на съответната икономика са с по-надеждни показатели, поради което осигуряват и по-изгодна възвращаемост. Главно по тази причина всички останали икономики са принудени да се справят от по-неизгодни позиции за привличане на нужните им инвестиционни капитали и с тяхна помощ да достигат по-високите стандарти за конкуренция, налагани от *водещите* икономики. Това обаче те не биха могли да правят успешно, ако не ползват пълноценно вече доказания чужд полезен опит. Доколкото именно конкретно използваните във *водещите* страни алгоритми и инструменти за успешно привличане в съвременните условия на повече инвестиции и за ефективното им влагане във висококонкурентни дейности са вече апробирани и доказани като продуктивни, те придобиват съответно по-широка значимост и приложимост в международното икономическо пространство. В глобализиращите се стопански процеси и конкуренция те не само могат да бъдат използвани като полезен опит за развитие на всяка друга икономика, но и нещо повече – до голяма степен се налагат като общовалидни правила и инструменти. Следователно, разсъждава авторът, без подходящото им (специфицирано за конкретните условия) използване в националните пакети от мерки за развитието на всички останали икономики, последните не биха могли да водят успешна надпревара в глобалната среда за повече инвестиции и конкурентно развитие.

Ето защо, за да се разкрият реалните възможности за постепенно ликвидиране на инвестиционния вакуум в българската икономика, която ще става все по-отворена и подвластна на глобалните процеси, по-нататък е необходимо обстойно изследване, обобщаване и теоретико-приложно осмисляне (по възможност до общополезни за всички страни изводи, правила и инструменти) на държавните политики във *водещите* индустриални страни в областта на инвестиционно-стопанската дейност.

Подобна е задачата на *втората глава* на монографията, в която са анализирани и критично осмислени полезните практики на страните в ЕС, САЩ и Япония.

Няма съмнение, че ликвидирането на инвестиционния вакуум и постепенното достигане върху тази основа на конкурентоспособна ефективност и развитие на българската икономика ще е продължителен процес в бъдеще. Безспорно е също, че продуктивните възможности, условия и средства за успешното реализиране на двете взаимосвързани цели не само се съдържат, но и могат да бъдат най-добре разкрити (идентифицирани) единствено в стопанско-политическите реалности, които тепърва ще настъпят в резултат от по-нататъшното развитие на глобалната и националната обществено-икономическа действителност. За непосредственото информационно обслужване и подготовка на инвестиционния процес *в настоящето* обаче е необходимо *предварително* да бъдат разкривани и *своевременно* създавани от държавата комплексните благоприятни условия (среда) за ефективното реализиране на *утрешната* инвестиционно-стопанска дейност. Естествено това би било възможно само с помощта на предварителното вярно прогнозиране и идентифициране на основните обществено-икономически промени, които ще настъпят през същия период и съобразно с които трябва да бъдат създадени благоприятните условия за ефективната инвестиционно-стопанската дейност. Ето защо в *трета глава* с инструментална цел специално е открояна дълготрайна в ретроспектива тенденция на световното индустриално развитие със съответна периодизация, която обхваща и съвременния етап. Тя е използвана като база за идентифицирането на определящите черти на качествено новия модел икономика и общество, в който навлязоха през последния етап водещите държави от началото на 80-те години на XX век.

В *четвърта глава* освен структуроопределящите перспективно-приоритетни насоки (или пазарните ниши в качествено новите реалности) за конкурентоспособно развитие на българската икономика са очертани решаващите средства за преодоляване на инвестиционния вакуум, както и условията за ефективна инвестиционно-стопанска дейност на всички равнища. *Главното* от тези средства според д-р Балабанов е изработване и перманентно актуализиране от държавата на Национална стратегия за обществено-икономическото развитие на България съобразно динамичните предизвикателства на новото хилядолетие (с. 18-19).

В същата глава върху основата на сравнителния анализ и обобщенията на инвестиционните политики на държавата в най-развитите страни през 90-те години на XX век са изведени и формулирани най-важните принципни изисквания, съответно елементите на една съвременна макроинвестиционна стратегия. Тя е определящото ядро на комплекса от дългосрочни инициативи на държавата за конкурентоспособно икономическо развитие не само на нашата страна в либерализиращото се световно стопанско-политическо пространство.

Оценките, обобщенията и изводите в книгата са адресирани както към висшите държавни институции, така и към учените, преподавателите и студентите, проявяващи интерес към комплексните социално-икономически проблеми на ефективната инвестиционно-стопанска дейност.

Ст. н. с. д-р Параскева Димитрова